

Academic Article:

Received: 2025-07-12;

Revised: 2026-03-01;

Accepted: 2026-03-03.

ฮูปแต้ม: จิตรกรรมฝาผนังวัดไชยศรีกับการสะท้อนวัฒนธรรมท้องถิ่น

จังหวัดขอนแก่น

Hoop Taem: Mural Paintings of Wat Chai Sri with Reflection of Local Culture in Khon Kaen Province

พระณัฐวุฒิ อภิบุญโย (พันทะลี)*¹, พระครูวุฒิชธรรมสาร²,

พระปลัดวสันต์ ธีรวโร³, แสงอาทิตย์ ไทยมิตร⁴, อนันท์ กรมน้อย⁵

Phra Natthawut Abhipunyo (Phanthali)¹, Phrakruwuddhidhammasara²,

Phrapalad Wasan Terafarad³, Saengatit Thaimit⁴, Anan Komnot⁵

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

Mahamakut Buddhist University, Isan campus

First/Corresponding Author; E-mail: pantalee200134go@gmail.com*

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งศึกษาฮูปแต้มภายในสิมวัดไชยศรี จังหวัดขอนแก่น ในฐานะศิลปะพื้นบ้านที่สะท้อนวิถีชีวิต ความเชื่อ คติธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวอีสาน ฮูปแต้มหรือภาพจิตรกรรมฝาผนังของวัดไชยศรีเป็นมรดกวัฒนธรรมที่มีความโดดเด่น ได้แก่ 1) ด้านรูปแบบศิลปะ คือ ภาพนรกเจ็ดขุม ภาพเวสสันดรชาดก ภาพสินไซ ภาพทหารยืนเฝ้าประตู ภาพพระพุทธเจ้า ภาพเทพ ภาพบุคคลและภาพสัตว์ต่าง ๆ 2) เทคนิคการสร้างสรรค คือ เทคนิคการก่อสร้างตัวสิมและเทคนิคการเขียนฮูปแต้ม 3) เนื้อหาที่แฝงคติธรรม คือ กฎแห่งกรรม นรก การให้ทานและความเสียสละ ความกล้าหาญและธรรมะชนะอธรรม โดยเฉพาะภายในสิมหรืออุโบสถที่ยังคงรักษารูปแบบสถาปัตยกรรมแบบพื้นถิ่นอีสาน องค์ความรู้ใหม่จากบทความนี้จึงสะท้อนให้เห็นว่า ฮูปแต้มที่วัดไชยศรีไม่เพียงสะท้อนพุทธประวัติและวรรณกรรมพื้นบ้าน เช่น เวสสันดรชาดก คือชาดกเรื่องสุดท้ายในทศชาติชาดก ซึ่งเป็นการเล่าเรื่องพระชาติสุดท้ายก่อนที่พระโพธิสัตว์จะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า และสินไซ คือ วรรณคดีมหากาพย์อีสานที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของภาคอีสาน แต่ฮูปแต้มของสิมวัดไชยศรียังบอกเล่าเรื่องราววิถีชีวิตชาวบ้าน ประเพณี ความเชื่อ และศีลธรรมในสังคมอีสาน และเป็นสื่อการเรียนรู้แก่ผู้ไม่รู้หนังสือ ทำหน้าที่เสมือนตำราเฝ้ายามที่ถ่ายทอดความรู้ผ่านภาพวาด รวมถึงส่งเสริมอัตลักษณ์ท้องถิ่นและศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชนได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: ฮูปแต้ม, จิตรกรรมฝาผนัง, สิม, วัดไชยศรี, วัฒนธรรมท้องถิ่น

Abstract

This academic article aims to study the Hoop Taem mural paintings of the sim (ordination hall) at Wat Chai Si, Khon Kaen Province, as folk art reflecting the way of life, beliefs, moral teachings, and local wisdom of the Isan People. The Hoop Taem or wall mural, of Wat Chai Si represents a culturally outstanding heritage, encompassing: 1) artistic forms, including depictions of the Seven Levels of Hell, the Vessantara Jataka, the Sinxay Epic, guardian soldiers at the gates, the Buddha, deities, human figures, and various animals; 2) creative techniques, including the construction techniques of the sim itself and the painting techniques used in creating the Hoop Taem; and 3) morally instructive content, including the law of karma, hell, generosity and self-sacrifice, courage, and the triumph of righteousness over evil. Especially, the sim or ordination hall which still preserves its traditional Isan vernacular architectural style. The body of knowledge indicates that the Hoop Taem at Wat Chai Si is not only reflection of Buddhist history and folk literature such as the Vessantara Jataka, the final tale in the Ten Birth Stories (Tossachat), which recounts the last incarnation of the Bodhisattva before his enlightenment as the Buddha, and Sinxay, the greatest epic in Isan literary tradition but also narrative of villagers' lives, local customs, beliefs, and the moral fabric of Isan society. Furthermore, these murals served as a medium of learning for the illiterate, functioning as a silent textbook that transmitted knowledge through visual imagery. They also reinforce local identity and hold significant potential for development as a cultural tourism destination, capable of sustainably stimulating the local economy.

Keywords: Hoop Taem, Wall Painting, Ordination Hall, Wat Chai Si, Local Culture

บทนำ

ศิลปะพื้นถิ่นของภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสานของประเทศไทย นอกจากจะสะท้อนวิถีชีวิตและความเชื่อของชาวบ้านแล้ว ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการถ่ายทอดคตินิยมและคุณค่าทางพุทธศาสนาในรูปแบบที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและสังคมท้องถิ่น ฮูปแต้มหรือภาพจิตรกรรมฝาผนังในภาคอีสานเป็นหนึ่งในมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าทั้งทางด้านศิลปะและประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะบนผนังของสิมหรืออุโบสถแบบอีสานที่ยังคงรักษาลักษณะทางสถาปัตยกรรมดั้งเดิมเอาไว้ ซึ่งฮูปแต้มหรือภาพจิตรกรรมฝาผนังในภาคอีสานจะปรากฏอยู่ที่โบสถ์ วิหาร หอไตรและหอแจก ส่วนใหญ่มักจะเขียนอยู่บนผนังด้านนอกของโบสถ์ที่เป็นภาพพุทธประวัติ พระมาลัย ไตรภูมิ ชาดก ปรีชาธรรมและวรรณกรรมท้องถิ่น ช่างแต้มหรือจิตรกรจะใช้เส้นแถบคั้นเรื่องราวแต่ละตอนหรือปล่อยช่องว่างรอบองค์ประกอบภาพเพื่อมิให้เกิดความสับสนระหว่างเนื้อเรื่องแต่ละตอน และจะมีตัวอักษรบรรยายภาพกำกับไว้ ผนังรองพื้นด้วยสีขาวหรือขาวนวล ลงสีและตัดเส้น

รายละเอียดบางส่วนเฉพาะส่วนที่เป็นตัวละคร สีที่ใช้ ได้แก่ คราม เหลือง แดง เขียวดำ ขาว เป็นต้น ส่วนภายในลิมเป็นภาพพระพุทธรูปเจ้า เวสสันดรชาดก ลินไซ ภาพเทพ บุคคลและสัตว์ต่าง ๆ ส่วนผนังด้านนอกเป็นภาพนรกเจ็ดขุม ลินไซและภาพทหารยืนเฝ้าประตู (ไพโรจน์ สโมสร, 2532; ตึก แสนบุญ, ม.ป.ป.)

อุปแต้มหรือจิตรกรรมฝาผนังแบบอีสานถือเป็นสิ่งที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมของชาวอีสานที่บ่งบอกความเป็นมาของชาติและชุมชนที่บอกเล่าเรื่องราวที่หลากหลาย ผ่านการเขียนเป็นรูปภาพและตัวอักษร ซึ่งถือได้เป็นมรดกทางภูมิปัญญาท้องถิ่นอันทรงคุณค่าที่ควรสืบสาน อย่างไรก็ตาม อุปแต้มอีสานมีความแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ เช่น ลักษณะของลิม พื้นที่ที่ใช้ในการวาดภาพ วัสดุที่ใช้เทคนิควิธีของช่างแต้มแต่ละบุคคล และที่สำคัญ คือ ความคิดสร้างสรรค์ของช่างแต้มทำให้เกิดรูปแบบและอัตลักษณ์ที่แตกต่างกันในแต่ละวัดในปัจจุบัน พื้นที่ภาคอีสานปรากฏอุปแต้มที่มีลวดลายงดงามอยู่ในวัดหลายแห่ง ซึ่งในจำนวนนี้หมายรวมถึงวัดในจังหวัดขอนแก่นด้วยเช่นกัน (ณัฐนิชา มณีพลกษ และคณะ, 2567: 443-465) ซึ่งอุปแต้มในจังหวัดขอนแก่นเป็นจิตรกรรมพื้นบ้านที่ยังคงอัตลักษณ์ความงดงามของลักษณะทางทัศนศิลป์ แต่ด้วยปัจจัยในหลายด้านส่งผลให้ศิลปกรรมอีสานเกิดการชำรุดทรุดโทรมไปตามกาลเวลา ซึ่งในปัจจุบันมีวิกฤติที่เกิดขึ้นกับฝาผนังอุปแต้มเกิดขึ้นได้ทั้งจากธรรมชาติและจากฝีมือมนุษย์

วัดไชยศรีตั้งอยู่ที่บ้านสาวะถี ตำบลสาวะถี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เป็นวัดเก่าแก่ที่มีลิมหรืออุโบสถสร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2408 ลักษณะเป็นลิมแบบพื้นบ้านอีสานที่มีจิตรกรรมฝาผนัง (อุปแต้ม) บอกเล่าเรื่องราวทางพุทธศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตของคนอีสานและวรรณกรรมพื้นเมืองเรื่องลินไซที่งดงามมาก อุปแต้มผนังด้านในอุโบสถเป็นเรื่องราวเวสสันดรชาดก ลินไซ (สังข์ศิลป์ชัย) ภาพเหล่าเทพ บุคคลและรูปสัตว์ต่าง ๆ ซึ่งห้ามสุภาพสตรีเข้าไปภายในอุโบสถ ส่วนผนังด้านนอกเป็นอุปแต้มเรื่องเวสสันดรชาดก ลินไซ นรกเจ็ดขุม และภาพทหารยืนเฝ้าประตู ถึงแม้เวลาจะผ่านล่วงมากกว่าร้อยปีแล้วและอุปแต้มบางส่วนอาจเลือนหายไปตามกาลเวลาบ้าง แต่โดยรวมถือว่า อุปแต้มที่วัดไชยศรียังมีความชัดเจนและสวยงามอยู่มากและได้รับการยอมรับในฐานะพื้นที่แสดงถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวอีสานอย่างแท้จริง

ดังนั้น ผู้เขียนจึงสนใจศึกษาอุปแต้มบนผนังภายในลิมวัดไชยศรี จังหวัดขอนแก่น เนื่องจากอุปแต้มเป็นศิลปะพื้นบ้านที่สะท้อนวิถีชีวิต ความเชื่อและคตินิยมของชาวอีสาน โดยเฉพาะบนผนังภายในลิมที่ยังคงอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังแบบดั้งเดิมไว้ได้อย่างสมบูรณ์ ภาพอุปแต้มบนผนังภายในวัดไชยศรีจึงเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญในการศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ความเชื่อทางพุทธศาสนาและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ถ่ายทอดผ่านฝีมือของช่างแต้มท้องถิ่น ทั้งในด้านเนื้อหา เทคนิคและบริบททางสังคมวัฒนธรรม ผู้เขียนมุ่งหวังว่า การศึกษานี้จะช่วยเผยให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของอุปแต้มในฐานะมรดกวัฒนธรรมที่ควรอนุรักษ์และถ่ายทอดต่อไป

ประวัติวัดและลิม: ศูนย์รวมศิลปกรรมพื้นถิ่นวัดไชยศรี

ตามประวัติได้บันทึกไว้ว่า วัดไชยศรีแห่งบ้านสาวะถีนี้สร้างโดยความศรัทธาของชาวบ้านเมื่อปี พ.ศ. 2408 บนพื้นที่ 8 ไร่ 80 ตารางวา ในยุคแรกไม่มีการบันทึกชื่อนามเจ้าอาวาสวัด กระทั่งสมัยหลวงปู่อ่อนสาจึงค่อยปรากฏหลักฐาน ชาวบ้านจึงถือว่า หลวงปู่อ่อนสาเป็นเจ้าอาวาสวัดรูปแรก ซึ่งเป็นช่วงที่วัดมีความ

เจริญรุ่งเรืองทั้งในด้านการศึกษา การปฏิบัติธรรมและการก่อสร้างถาวรวัตถุ มีพระภิกษุสามเณรเป็นจำนวนมาก สิ่งก่อสร้างส่วนมากทำด้วยไม้ เช่น กุฏิ ศาลา แกะสลักลวดลายแบบฝีมือช่างท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หลวงปู่อ่อนสาเองเป็นผู้มีฝีมือแกะสลักและออกแบบงานด้านนี้ด้วย ท่านมรณภาพเมื่อปี พ.ศ. 2492 นอกจากช่วงเวลา หลวงปู่อ่อนสาท่านเป็นเจ้าของแล้ว ยังมีช่วงที่หลวงปู่เปลี่ยน จตปญโญ เป็นเจ้าอาวาสที่เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของชาวบ้าน และท่านยังดำรงตำแหน่งทั้งพระอุปัชฌาย์และเจ้าคณะตำบลสาเวณี ท่านจึงเป็นอีกรูปหนึ่งที่เป็นผู้นำในการร่วมกับญาติโยมพัฒนาวัดไชยศรีสืบต่อมาเป็นอย่างดี ท่านมรณภาพเมื่อปี พ.ศ. 2503 หลังยุคหลวงปู่เปลี่ยน มีบางช่วงเวลาที่วัดประสบปัญหาไม่ได้รับการดูแล ตามประวัติกล่าวว่า ลุถึงปี พ.ศ. 2530 วัดไชยศรีแทบไม่มีพระจำพรรษา ขาดผู้ดูแลรักษา ทำให้ศรัทธาชาวบ้านลดลง เป็นช่วงเวลาที่วัดประสบวิกฤติและสูญเสียโบราณวัตถุและศิลปวัตถุไปอย่างมากมาย ถือเป็นกาลสูญเสียมหาภัยและศูนย์รวมใจของชุมชนไปจนเกือบหมดสิ้น กระทั่งเมื่อปี พ.ศ. 2532 พระอาจารย์วัฒน์ มหาบุญโญ หรือพระครูบุญชยากรในปัจจุบัน ท่านได้ย้ายจากจังหวัดนครพนมมาจำพรรษาอยู่ที่วัดไชยศรีอันเป็นวัดบ้านเกิด ท่านได้นำชาวบ้านและพระเถระฟื้นฟูปฏิสังขรณ์วัดไชยศรี ทั้งในด้านประเพณีวัฒนธรรม พลิกฟื้นภูมิปัญญาท้องถิ่นและถาวรวัตถุเสนาสนะในวัดให้กลับมาอยู่ในสภาพที่จะรองรับศรัทธาและเป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชนอีกครั้งหนึ่งในบรรดาโบราณสถานโบราณวัตถุของวัดไชยศรี สิมหรืออุโบสถวัดไชยศรีถือเป็นหนึ่งสิ่งก่อสร้างที่สำคัญของทางวัด เริ่มสร้างมาตั้งแต่ราวปี พ.ศ. 2443 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อปี พ.ศ. 2460 เป็นสิมทึบแบบพื้นบ้านอีสานไทยได้รับอิทธิพลจากช่างญวน หันหน้าไปทางทิศตะวันออก มีประตูและบันไดทางขึ้นด้านหน้าเพียงด้านเดียว ก่ออิฐถือปูน ผนังด้านข้างมีหน้าต่าง 3 ช่อง เป็นหน้าต่างจริง 1 ช่อง ผนังด้านหลังปิดทึบ มีหน้าต่างหลอก 3 ช่อง หลังคาทรงจั่ว มีการต่อหลังคาปีกนก มีเสาไม้รองรับโดยรอบ มีกำแพงแก้ว ก่ออิฐถือปูนเตี้ยล้อมรอบ ผนังด้านนอกและด้านในมีภาพจิตรกรรมฝาผนังหรือฮูปแต้ม เป็นเรื่องพุทธประวัติและวรรณกรรมพื้นบ้าน เรื่องเวสสันดรชาดก สินไซ (สังข์ศิลป์ชัย) ภาพเทวดาและนางฟ้า ภาพบุคคล และสัตว์ภาพนรก ใช้สีฝุ่นวรรณะเย็น คือ สีคราม สีเหลือง สีขาว สีเขียว สีน้ำตาลและสีดำ ได้ประกาศขึ้นทะเบียนและกำหนดเขตที่ดินโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 118 ตอนพิเศษ 127 ง วันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2544 เนื้อที่ประมาณ 3 งาน 29.7 ตารางวา (ประกาศกรมศิลปากร เรื่อง ขึ้นทะเบียนและกำหนดเขตที่ดินโบราณสถาน, 2544; Field-feel, 2563)

ภาพ 1 สิมวัดไชยศรี (ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2568)

ความหมายและพัฒนาการของอุปเตັม

คำว่า อุปเตັม ในภาษาอีสาน หมายถึง ภาพวาดหรือภาพเขียน โดยเฉพาะภาพจิตรกรรมฝาผนังที่มักพบในวัดวาอารามของภาคอีสาน อุปเตັมมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากจิตรกรรมไทยแบบราชสำนัก โดยเน้นความเรียบง่าย ใช้เส้นและสีสื่อสารเรื่องราวให้เข้าใจง่าย และสะท้อนโลกทัศน์ของชาวบ้าน

อุปเตັมอีสานในการรับรู้ของคนสยามมีมานานอย่างน้อยก็ก่อนปี พ.ศ. 2476 แต่จิตรกรรมฝาผนังในบริบทการศึกษาเชิงวิชาการเริ่มมีตั้งแต่ปี พ.ศ. 2502 โดยศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการนำเสนอเรื่องวิวัฒนาการแห่งจิตรกรรมฝาผนังของไทย หลังจากนั้นอุปเตັมก็ไม่ถูกกล่าวถึงในเอกสารเชิงวิชาการอีก จนกระทั่งปี พ.ศ. 2526 ปรากฏงานศึกษาในรูปของสารนิพนธ์ ซึ่งถือเป็นการเปิดโลกเชิงวิชาการให้กับศิลปะพื้นบ้านแขนงนี้อย่างจริงจัง ทำให้ในยุคต่อมาอุปเตັมได้ถูกศึกษาและเผยแพร่อย่างกว้างขวาง กิตติธันต์ ญาณพิสิษฐ์ (2560) ได้สังเคราะห์ผลผลิตทางวิชาการที่ศึกษาเกี่ยวกับจิตรกรรมฝาผนังหรืออุปเตັมอีสาน โดยรวบรวมข้อมูลจากวิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย หนังสือและบทความวิชาการที่เผยแพร่ในระหว่างปี พ.ศ. 2520-2554 จากการศึกษาได้แบ่งสถานภาพการศึกษาอุปเตັมอีสานออกเป็น 4 ยุค ดังนี้

ยุคที่ 1 ในช่วง พ.ศ. 2520-2530 เป็นยุคบุกเบิกของงานอุปเตັมอีสาน ซึ่งมีการจัดสัมมนาวิชาการโดยมหาวิทยาลัยขอนแก่นและมีบทความและสารนิพนธ์ในยุคแรกจำนวน 3 บทความ

ยุคที่ 2 ยุคทองของการศึกษาเชิงวิชาการ (พ.ศ. 2531-2540) ปรากฏการณ์ที่สำคัญ คือ การที่สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาในภาคอีสานได้ทำการศึกษาอย่างจริงจัง ทั้งการตีพิมพ์หนังสือจิตรกรรม

ฝาผนังอีสานของศูนย์วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น และวิทยานิพนธ์ระดับมหาบัณฑิต สาขาวิชา
ไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคามอีก 4 เรื่อง ซึ่งเน้นการศึกษาเรื่ององค์ประกอบทางศิลปะของสุปแต่้ม
เฉพาะของแต่ละวัด

ยุคที่ 3 พ.ศ. 2541-2550 งานศึกษาในยุคนี้ถือว่า มีความหลากหลายทั้งบทความวิชาการ วิทยานิพนธ์
และหนังสือ นอกจากนั้นผู้ศึกษายังขยายกลุ่มไปยังนักวิชาการในหน่วยงานราชการอื่น ๆ ซึ่งเดิมจำกัดอยู่ใน
กลุ่มนักวิชาการในสถาบันอุดมศึกษา ในส่วนเนื้อหาที่มีความหลากหลายหรือเป็นพหุวิทยา ทั้งมิติทางด้าน
วัฒนธรรมศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ นิเทศศาสตร์ ภาษาศาสตร์ ซึ่งถือได้ว่า มีการศึกษาในแนวราบมากกว่าใน
ยุคก่อน

ยุคที่ 4 พ.ศ. 2551-2554 งานศึกษาในยุคหลังนี้มีลักษณะที่หลากหลายเช่นเดียวกับยุคก่อนหน้า แต่
มีการเน้นการศึกษาในแนวดิ่งมากขึ้นทั้งการศึกษามิติด้านการสื่อสารในวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตและ
การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสุปแต่้มกับศิลปะแขนงอื่น ตลอดจนความสนใจเข้ามาศึกษาของนักวิชาการ
ชาวต่างชาติ จากสถานภาพการศึกษาที่ผ่านมาจะพบว่า ศิลปะแขนงนี้ยังมีการศึกษาอย่างต่อเนื่องและมี
ปริมาณเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ

ปรากฏการณ์ในทศวรรษนี้คาดคะเนได้ว่า มรดกทางวัฒนธรรมอีสานแขนงนี้ได้รับการศึกษามากขึ้นใน
หลายประเด็นหรือหลายพื้นที่ในประเด็นวัฒนธรรมร่วมและความแตกต่าง ตลอดจนความสัมพันธ์ของสุปแต่้ม
ด้วยกันเองทั้งในพื้นที่แอ่งวัฒนธรรมเดียวกันและต่างแอ่งวัฒนธรรม สุปแต่้มอีสานกับศิลปกรรมร่วมสมัย
การปะปนทางวัฒนธรรมของสุปแต่้มอีสาน การอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ในฐานะแหล่งเรียนรู้และแหล่ง
ท่องเที่ยว การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมของเจ้าของชุมชนที่มีสุปแต่้มอีสาน ทั้งการศึกษาเชิงคุณภาพและ
การศึกษาแบบมีส่วนร่วม นอกจากนั้น ผู้ศึกษาจะมาจากหลายกลุ่มทั้งคนในวัฒนธรรมและคนนอกวัฒนธรรม
อันจะทำทนายให้องค์ความรู้เกี่ยวกับสุปแต่้มอีสานเป็นที่รู้จักกว้างขวางต่อไปส่งผลดีต่อการสงวนรักษามรดกทาง
วัฒนธรรมอันมีค่าของชุมชนชาวอีสานสืบไป

สรุปความหมายของสุปแต่้ม คือ ภาพวาดหรือภาพเขียนฝาผนังภายในวัด มีลักษณะเรียบง่าย ใช้เส้น สี
และเรื่องราวที่เข้าใจง่าย สะท้อน โลกทัศน์ วิถีชีวิตและความเชื่อของชาวบ้าน ส่วนพัฒนาการการศึกษา
สุปแต่้ม แบ่งเป็น 4 ยุคหลัก ได้แก่ ยุคบุกเบิก (พ.ศ. 2520-2530) เริ่มมีการสัมมนาและสารนิพนธ์ชิ้นแรก
ผลงานยังน้อยและจำกัดในวงวิชาการ ยุคทอง (พ.ศ. 2531-2540) สถาบันการศึกษาภาคอีสานเริ่มศึกษาจริงจัง
มีการตีพิมพ์หนังสือและวิทยานิพนธ์จำนวนมาก ยุคขยายตัว (พ.ศ. 2541-2550) งานศึกษาหลากหลายสาขา
เช่น วัฒนธรรมศึกษา นิเทศศาสตร์ ภาษาศาสตร์ ขยายกลุ่มนักวิจัยสู่หน่วยงานราชการและสาธารณะ ยุคลงลึก
(พ.ศ. 2551-2554) ศึกษาเชิงลึก เช่น การสื่อสาร ความสัมพันธ์กับศิลปะแขนงอื่น และเริ่มมีนักวิชาการ
ชาวต่างชาติเข้ามาร่วมศึกษาด้วย

ภาพ 2 พัฒนาการของสุปแต่้ม (ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2568)

บทบาททางสังคมและวัฒนธรรมของสุปแต่้ม

สุปแต่้มไม่ได้เป็นเฉพาะงานศิลปะเพื่อความงาม แต่ยังมีบทบาทในการสื่อสารศีลธรรมและคติธรรมแก่ประชาชนทั่วไปที่อาจไม่รู้หนังสือ ภาพเหล่านี้ทำหน้าที่เป็นตำราเขียนที่ให้ความรู้ผ่านสายตาและสร้างความสำนึกร่วมของชุมชนในศีลธรรม ความดีงามและอัตลักษณ์ท้องถิ่น ซึ่งมีบทบาททางสังคม ดังนี้

1. สื่อกลางในการถ่ายทอดเรื่องราว สุปแต่้มทำหน้าที่เป็นสื่อในการเล่าเรื่องราวทางพุทธศาสนา เช่น พุทธประวัติ นิทานชาดก เรื่องเล่าทางพุทธศาสนา นอกจากนี้ ยังมีการสอดแทรกเรื่องราววิถีชีวิต วัฒนธรรม และประเพณีของชาวอีสานลงไปด้วย สุปแต่้มอีสานในอดีตสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะโครงสร้างสังคมเสมอภาค โดยเฉพาะเรื่องราววิถีที่เกี่ยวกับชาวบ้าน สะท้อนให้เห็นค่านิยมบางอย่างของความเป็นกันเองมาก แตกต่างจากสังคมที่มีกฎเกณฑ์หรือถูกครอบงำ โดยเฉพาะสาระในรูปแบบจะเป็นเรื่องชาดกต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องรามเกียรติ์หรือรามายณะ ซึ่งเนื้อหาสาระสำคัญ คือ การสดุดีพระเจ้าแผ่นดินในฐานะของพระนารายณ์อวตารมาปราบยุคเข็ญแก่มวลมนุษย์ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมราชสำนักอินเดีย และที่นิยมมากโดยเฉพาะเรื่องพุทธประวัติ ทศชาติ นิทานเวสสันดรชาดก อดีตพระพุทธเจ้า พระมาลัย นรกภูมิ ตลอดจนนิทานพื้นบ้านหรือนิทานม่วนซื่น เช่น ลินไซสุริวงค์ อรพิม ประลักพระลาม และที่สำคัญที่สุด คือ การบอกเล่าประเพณี ศิลปวัฒนธรรม และวิถีชีวิตท้องถิ่น เช่น ประเพณีฮอดสร่ง งานบุญผะเหวด พิธีเผาศพ ประเพณีสู่ขวัญ การละเล่นหมอลำหมอละแคน ประเพณีการลงข่วง รสนิยมลักษณะการแต่งกายทั้งคนพื้นเมืองและคนต่างวัฒนธรรม รวมถึงการแสดงออกทางเรื่องเพศอย่างสื่อตรงด้วยเส้นสายลายสื่อที่เน้นความเรียบง่ายตรงไปตรงมาอย่างชัดเจน (ดีก แสนบุญ, 2553: 52-55)

2. แหล่งเรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญา สุปแต่้มเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชุมชนอีสาน โดยเฉพาะในด้านศาสนาและวิถีชีวิต ภาพจิตรกรรมฝาผนังที่ปรากฏภายในสุมไม่เพียงแต่สะท้อนเรื่องราวใน

พุทธศาสนา เช่น ชาดก พุทธประวัติ ฯลฯ แต่ยังคงแฝงไว้ด้วยคติธรรมและบทเรียนชีวิตที่เข้าใจง่าย ซึ่งชาวบ้านสามารถเข้าถึงได้โดยไม่ต้องผ่านการเรียนรู้ในระบบ นอกจากนี้ ฐูปแต่้มยังเป็นเครื่องมือในการสืบทอดภูมิปัญญาของช่างแต่้มพื้นบ้าน ซึ่งมีบทบาทในการเลือกใช้วัสดุจากธรรมชาติ การผสมสีและการสร้างสรรค์เรื่องราวให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละท้องถิ่น ภูมิปัญญาเหล่านี้ถ่ายทอดกันมาหลายชั่วรุ่น ทำให้ฐูปแต่้มกลายเป็นองค์ความรู้ที่มีชีวิต และมีคุณค่าทางวัฒนธรรมในฐานะห้องเรียนชุมชนที่ไม่เพียงบอกเล่าอดีต แต่ยังปลูกฝังรากเหง้าแห่งอัตลักษณ์ท้องถิ่นให้คงอยู่ต่อไป (สุพาสน์ แสงสุรินทร์, 2558)

3. เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ฐูปแต่้มถือเป็นศิลปะพื้นบ้านที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวของชาวอีสาน ซึ่งแตกต่างจากจิตรกรรมไทยแบบราชสำนักทั้งในด้านรูปแบบ เทคนิคและเนื้อหา ภาพฐูปแต่้มสะท้อนความเชื่อในพุทธศาสนา ค่านิยมด้านศีลธรรม และวิถีชีวิตของท้องถิ่นอย่างชัดเจน โดยมักนำเสนอเรื่องราวพุทธประวัติ ชาดก นิทานพื้นบ้าน คติธรรม ตลอดจนเหตุการณ์ร่วมสมัยผ่านลายเส้นที่เรียบง่ายและสีสดใส ช่างแต่้มซึ่งเป็นผู้สร้างสรรค์ผลงานเหล่านี้มักอิงความรู้และประสบการณ์ของตนเอง ถ่ายทอดผ่านภาพในรูปแบบที่เข้าใจง่ายสำหรับคนในชุมชน การแต่้มภาพจึงไม่ใช่เพียงแค่งานศิลปะ แต่เป็นกระบวนการถ่ายทอดอัตลักษณ์ของชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน ฐูปแต่้มจึงเป็นสื่อวัฒนธรรมที่มีชีวิต และเป็นตัวแทนของความคิด ความศรัทธาและวิถีแห่งอีสานอย่างแท้จริง (อริญ วาณิชกร, 2559)

4. แหล่งท่องเที่ยวและกระตุ้นเศรษฐกิจ ฐูปแต่้มไม่เพียงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาวอีสานเท่านั้น แต่ยังสามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญ ซึ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติให้เข้ามาเรียนรู้และสัมผัส อัตลักษณ์ของท้องถิ่นผ่านจิตรกรรมฝาผนังภายในวัด โดยเฉพาะในพื้นที่ที่ยังคงรักษาฐูปแต่้มดั้งเดิมไว้อย่างสมบูรณ์ เช่น วัดไชยศรี จังหวัดขอนแก่น ส่งผลให้เกิดการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจในชุมชน เช่น การจำหน่ายของที่ระลึก งานฝีมือท้องถิ่น การบริการนำเที่ยว ตลอดจนกระตุ้นให้เกิดการอนุรักษ์และพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมในรูปแบบที่ยั่งยืน การท่องเที่ยวโดยใช้ฐูปแต่้มเป็นจุดขายจึงสามารถผลานคุณค่าทางวัฒนธรรมเข้ากับการสร้างรายได้ให้กับคนในพื้นที่ได้อย่างสอดคล้องและเหมาะสม

5. การอนุรักษ์และสืบสาน ฐูปแต่้มอีสานเป็นศิลปกรรมท้องถิ่นที่มากไปด้วยคุณค่า อาจกล่าวได้ว่า หากผู้ใดได้ชมฐูปแต่้มสักแห่งหนึ่งก็เท่ากับได้รู้จักความเป็นมาของอีสานได้เป็นอย่างดี นอกเหนือจากคุณค่าด้านสุนทรียภาพ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณีชีวิตความเป็นอยู่แล้ว สิ่งสำคัญสูงส่งน่าจะเป็นที่เนื้อแท้ของการสร้างสรรค์ภาพที่ผู้วาดหรือช่างแต่้มวาดขึ้นด้วยความศรัทธาและจิตใจที่ฝักใฝ่ในธรรม เพื่อถ่ายทอดและโน้มน้าวผู้คนให้ยึดมั่นอยู่ในคุณความดี ทำให้ผู้ชมเกิดความชื่นชมปรารถนาที่จะเรียนรู้หลักพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง เท่ากับช่วยขัดเกลาจิตใจให้เบาบางลง นำไปสู่การมีชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข ในช่วงเวลาที่กระแสสังคมปัจจุบันซับซ้อนยุ่งเหยิง มีตัวแปรและสิ่งย่ำแย่มากมายให้ผู้คนหลงไหลไปในสิ่งที่ไม่เที่ยงแท้ หากเราจะได้ย้อนศึกษาถึงสิ่งที่คนรุ่นก่อนได้สร้างสรรค์ไว้ให้ แม้เพียงเสี้ยวหนึ่ง ก็นับว่า คุ่มค่าแล้วกับการได้รับรู้ศิลปกรรมที่มีคุณค่าสมควรที่จะช่วยกันอนุรักษ์ไว้ มิใช่แต่เฉพาะในยุคสมัยของเราเท่านั้น แต่ควรรักษาไว้ให้คงอยู่เพื่อส่งต่อมรดกศิลปกรรมของชาติเหล่านี้ไปยังคนรุ่นหลังต่อไปอีกด้วย (ศิริพันธ์ ตาบเพชร, 2541: 117-124)

สรุปอุปถัมภ์ไม่ได้เป็นเพียงงานศิลปะเพื่อความงาม แต่มีบทบาทสำคัญในการสื่อสารศิลปกรรม คติธรรม และวิถีชีวิตของชาวอีสาน โดยเฉพาะในอดีตที่ประชาชนจำนวนมากไม่รู้หนังสือ ภาพอุปถัมภ์จึงทำหน้าที่เสมือนตำราเงียบถ่ายทอดเรื่องราวพุทธประวัติ ชาดกและนิทานพื้นบ้าน รวมถึงสะท้อนค่านิยมและวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างลึกซึ้ง นอกจากนี้ อุปถัมภ์ยังเป็นแหล่งเรียนรู้และการสืบทอดภูมิปัญญาของช่างพื้นบ้านที่ถ่ายทอดองค์ความรู้จากรุ่นสู่รุ่น ถือเป็นศิลปะที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของอีสาน สะท้อนอัตลักษณ์ของท้องถิ่นอย่างเด่นชัด ปัจจุบันอุปถัมภ์ยังสามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน อีกทั้งควรได้รับการอนุรักษ์ในฐานะมรดกทางศิลปกรรมที่มีคุณค่า ทั้งเพื่อการเรียนรู้และส่งต่อให้คนรุ่นหลัง

ภาพ 3 พระพุทธรูปในสิมวัดไชยศรี (ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2568)

ภาพ 4 อุปถัมภ์: ภาพสะท้อนวัฒนธรรมท้องถิ่นในสิมอีสาน วัดไชยศรี จังหวัดขอนแก่น

อุปแต้มสื่อถึงความเชื่อ นิทานและวิถีชีวิตในลิมวัดไชยศรี

ภาพอุปแต้มในลิมวัดไชยศรีมีเนื้อหาหลากหลาย ทั้งพุทธประวัติ นิทานพื้นบ้าน เช่น เวสสันดรชาดก สังข์ศิลป์ชัย ตลอดจนภาพชีวิตชาวบ้าน เช่น การทำนา การละเล่นพื้นบ้าน รวมถึงแนวคิดเชิงศีลธรรมและการเวียนว่ายตายเกิด ถึงแม้เวลาจะผ่านมากกว่าร้อยปีแล้วก็ตาม และแม้จะมีบางส่วนเลือนหายไปตามกาลเวลาบ้าง แต่ถือว่า อุปแต้มของที่นี่ยังคงมีความชัดเจนและสวยงามอยู่มาก ความเพลิดเพลินของการไปชมลิม คือ ได้ชมอุปแต้มที่บอกเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ผ่านภาพวาด ที่เกี่ยวข้องกับศาสนาหรือเกี่ยวข้องกับเรื่องราวของลิมไชย เรื่องราวในวรรณกรรม เรื่องลิมไชย ดังนี้

เรื่องมีอยู่ว่า ณ เมืองเปงจาล มีพระยาฤๅษราช ซึ่งเป็นกษัตริย์ปกครอง มีมเหสีชื่อว่า นางจันทาเทวี และมีน้องสาวชื่อว่า นางสุมณฑา ต่อมามียักษ์ชื่อว่า กุมภภัณฑ์ มาลักลอบอุคนางสุมณฑาไปเป็นมเหสี พระยาฤๅษราช รู้ดังนั้น ก็เสียใจจึงตัดสินใจออกบวชเพื่อตามหาน้องสาว จนได้พบกับลูกสาวทั้งเจ็ดของเศรษฐีเมืองจำปา เกิดชอบพอกันจึงลาสิกขา และกลับมาสู่ขอเป็นมเหสีรองทั้งเจ็ดคน ต่อมานางจันทามเหสีเอก ได้คลอดลูกเป็นคชสีห์ เป็นราชสีห์เฉพาะลำตัว แต่มีส่วนหัวเหมือนช้างชื่อว่า สีโห และนางลุนธิดา ลูกสาวคนสุดท้องของเศรษฐีได้ลูกแฝด คนหนึ่งชื่อว่า ลินไช เพราะมีธนูและดาบออกมาด้วย ส่วนอีกคนมีรูปร่างเป็นหอยสังข์ จึงได้ชื่อว่า สังข์หรือสังข์ทอง ส่วนมเหสีอีก 6 คน คลอดลูกเป็นคนปกติทั่วไป เรียกว่า กุมาร หรือท้าวทั้งหก ต่อมาเกิดการชิงดีชิงเด่นกัน นางจันทา นางลุน ท้าวสีโห ท้าวลินไช และท้าวสังข์ ถูกใส่ร้ายว่า เป็นคนที่ไม่ดีต่อบ้านเมือง จึงถูกเนรเทศออกจากเมืองไปอยู่ป่า เมื่อทั้งหมดโตเป็นหนุ่ม ท้าวซึ่งเป็นพระโอรสของ 6 มเหสีได้ออกตามนางสุมณฑา ท้าวทั้งหกพบกับลิมไชยกลางป่าเห็นว่ามีฤทธิ์กล้าหาญ จึงออกอุบายให้ลิมไชยไปตามหานางสุมณฑา ลินไชเชื่อจึงออกตามหาพร้อมด้วยสีโหและสังข์ ทั้งสามพี่น้องต้องฝ่าฟันอุปสรรค ต่อสู้กับทั้งยักษ์ นาค ครุฑ งูชวง จนรบชนะและฆ่ายักษ์กุมภภัณฑ์ตาย สุดท้ายก็ได้พานางสุมณฑากลับคืนมา แต่พอเดินทางกลับมาสวมทับกับท้าวทั้งหก กลับถูกผลักตกแหว ลินไชเกือบสิ้นชีวิต แต่พระอินทร์ลงมาช่วยไว้ ต่อมาความจริงถูกเปิดเผย ทำให้ท้าวฤๅษราชสั่งเนรเทศมเหสีและโอรสทั้งหกออกจากเมืองแล้วไปรับนางจันทา นางลุน ลินไช สีโห และสังข์กลับเมืองเปงจาลแล้วมอบเมืองเปงจาลให้ลิมไชยขึ้นปกครองแทน ต่อมายักษ์กุมภภัณฑ์ได้รับการชุบชีวิตจากพระยาเวสสุวรรณเจ้าแห่งยักษ์ ให้ฟื้นขึ้นมาอีกครั้ง จึงมาลักลอบนำนางสุมณฑากลับเมืองอินราช และจับลิมไชยไปเป็นตัวประกัน ทำให้สีโหและสังข์ตามไปช่วย จนเกิดสงครามใหญ่อีกครั้ง พระอินทร์จึงมาไกล่เกลี่ย พร้อมเสนอทางออกที่ทุกฝ่ายยอมรับได้ สุดท้ายทุกฝ่ายได้กลับไปสู่บ้านเมืองดำรงชีวิตอย่างมีความสุข เป็นเรื่องราวของวรรณกรรมเรื่องลิมไชย ที่ถูกจารึกไว้ผ่านจิตรกรรมฝาผนัง หรืออุปแต้มที่ลิมวัดไชยศรี จังหวัดขอนแก่น (MGR Online, 2556)

ภาพ 5 stup แต่้มความเชื่อ นิทานและวิถีชีวิตในสิมวัดไชยศรี (ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2568)

องค์ความรู้ใหม่

1. Stup แต่้ม คือ สื่อมัลติฟังก์ชันก่อนยุคดิจิทัล Stup แต่้มไม่ใช่เพียงงานศิลปะตกแต่ง แต่ทำหน้าที่พร้อมกันหลายมิติ ได้แก่ การศึกษา การสื่อสารศิลปกรรม การเล่าเรื่องประวัติศาสตร์และการสร้างอัตลักษณ์ชุมชนเปรียบได้กับหนังสือ โทรทัศน์ ห้องเรียน ในยุคที่ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่รู้หนังสือ

2. Stup แต่้มสะท้อนโครงสร้างสังคมแบบเสมอภาค จิตรกรรมฝาผนังอีสานเน้นบอกเล่าชีวิตชาวบ้าน ธรรมดา ประเพณีพื้นบ้านและคุณค่าชุมชน นี่คือ ความโดดเด่นเฉพาะตัวที่ทำให้ Stup แต่้มเป็นเสียงของประชาชนในอดีต

3. Stup แต่้ม คือ ภูมิปัญญาที่มีชีวิตไม่ใช่แค่โบราณวัตถุ Stup แต่้มรวบรวมองค์ความรู้หลายชั้น ทั้งเทคนิคการใช้สีจากธรรมชาติ การจัดองค์ประกอบภาพ เรื่องเล่าทางพุทธศาสนาและวรรณกรรม เช่น สิบสี่ เวสสันดรชาดก ตลอดจนความเชื่อเรื่องกรรมและนรก สวรรค์ ทั้งหมดนี้ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นผ่านฝีมือช่างแต่้มท้องถิ่น

4. กรณีศึกษาวัดไชยศรี การฟื้นฟูมรดกวัฒนธรรมโดยชุมชน วัดไชยศรีเคยเข้าสู่ภาวะวิกฤติเมื่อปี พ.ศ. 2530 เกือบไร้พระเจ้าพรหม แต่ฟื้นคืนได้โดยความร่วมมือของพระสงฆ์และชาวบ้าน นี่คือ บทเรียนสำคัญว่า มรดกวัฒนธรรมจะอยู่รอดได้ต้องอาศัยศรัทธา การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นแกนหลัก ไม่ใช่เพียงนโยบายรัฐ

5. Stup แต่้มกับโอกาสทางเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ ยุคปัจจุบัน Stup แต่้มมีศักยภาพเป็นทุนวัฒนธรรมที่สามารถต่อยอดสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สื่อการเรียนรู้สมัยใหม่และงานออกแบบร่วมสมัยได้โดยไม่เสียรากเหง้าดั้งเดิม

สรุป

Stup แต่้มบนฝาผนังภายในสิมวัดไชยศรี จังหวัดขอนแก่น เป็นศิลปกรรมพื้นบ้านที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและศิลปะอย่างลึกซึ้ง ภาพจิตรกรรมฝาผนังเหล่านี้มีได้มีไว้เพื่อประดับตกแต่งฝาผนัง

ลิมให้สวยงามเท่านั้น แต่ยังเป็นสื่อสำคัญในการถ่ายทอดคตินิยม ความเชื่อ รสนิยมและวิถีชีวิตของชาวอีสาน อย่างเด่นชัด โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่คนในชุมชนจำนวนมากยังไม่รู้หนังสืออุปแต้มจึงทำหน้าที่เป็นตำราเงียบ ถ่ายทอดเรื่องราวในพุทธศาสนา ชาตคถและนิทานพื้นบ้าน เช่น พุทธประวัติ เวสสันดรชาดก ลินไซ รวมถึง สะท้อนภาพชีวิตชาวบ้าน ความศรัทธาในธรรมะและประเพณีท้องถิ่นที่ฝังรากลึกในวัฒนธรรมอีสาน และ อุปแต้มยังมีบทบาทเป็นแหล่งเรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญาช่างพื้นบ้าน ทั้งในด้านเทคนิคการสร้างสรรค การใช้ วัสดุจากธรรมชาติ และการวางองค์ประกอบภาพที่สื่อสารได้ชัดเจนเข้าใจง่าย ซึ่งแสดงถึงภูมิปัญญาที่สั่งสม และถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น นอกจากนี้ ยังสะท้อนอัตลักษณ์ท้องถิ่นที่แตกต่างจากศิลปะแบบราชสำนัก และมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นอย่างชัดเจน ในด้านสังคมและเศรษฐกิจ อุปแต้มมีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่ง ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ยั่งยืน ซึ่งสามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชน พร้อมทั้งส่งเสริมการอนุรักษ์และการเรียนรู้ วัฒนธรรมท้องถิ่นร่วมกันในทุกภาคส่วน อย่างไรก็ตาม ความเสื่อมสลายของอุปแต้มจากกาลเวลาและปัจจัย ต่าง ๆ กลายเป็นปัญหาที่ต้องเร่งแก้ไขอย่างจริงจัง การอนุรักษ์อุปแต้มจึงไม่ใช่แค่การรักษาภาพวาดโบราณ แต่เป็นการปกป้องมรดกทางจิตวิญญาณ ภูมิปัญญาและอัตลักษณ์ของชุมชนอีสานให้ยังคงอยู่และส่งต่อให้กับ คนรุ่นหลังอย่างมีคุณค่า

เอกสารอ้างอิง

- กิตติธันต์ ญาณพิสิษฐ์. (2560). สถานภาพอุปแต้มอีสานศึกษา: อดีตจนถึงปัจจุบัน. *วารสารการบริหาร ปกครอง*. 6 (ฉบับพิเศษ), 155-173.
- ณัฐนิชา มณีพุกฤษ และคณะ. (2567). ถอดรหัสอุปแต้ม: จากจิตรกรรมฝาผนังอีสานสู่การออกแบบชุดการเรียนรู้สำหรับเยาวชนยุควิถีใหม่ในจังหวัดขอนแก่น. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*. 24 (1), 443-465.
- ติก แสนบุญ. (2553). อุปแต้มอีสาน: สารรูปลายมือแห่งวิถีชาวบ้านภาษาภาพในระดับสากล. *วารสาร ศิลปวัฒนธรรม*. 31 (12), 52-55.
- ติก แสนบุญ. (ม.ป.ป.). *อุปแต้มอีสาน*. สืบค้นเมื่อ 12 กรกฎาคม 2568, จาก <https://www.ubu.ac.th/web/research/content/%E0%B8%AE%E0%B8%B9%E0%B8%9B%E0%B9%81%E0%B8%95%E0%B9%89%E0%B8%A1%E0%B8%AD%E0%B8%B5%E0%B8%AA%E0%B8%B2%E0%B8%99/>
- ประกาศกรมศิลปากร เรื่อง ขึ้นทะเบียนและกำหนดเขตที่ดินโบราณสถาน. (21 ธันวาคม 2544). *ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 118 ตอนพิเศษ 127 ง. หน้า 13-14*.
- ไพโรจน์ สโมสร. (2532). *จิตรกรรมฝาผนังอีสาน*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์วัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ศิริพันธ์ ตาบเพชร. (2541). อุปแต้มอีสานจังหวัดมหาสารคาม. *วารสารเมืองโบราณ*. 24 (4), 117-124.
- สุพาสน์ แสงสุรินทร์. (2558ก). จิตรกรรมฝาผนังอีสานอุปแต้ม จากความเชื่ออนรกภูมิสู่รูปแบบและคุณค่า ศิลปกรรม. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*. 7 (1), 84-109.

อรัญ วานิชกร. (2559). การศึกษาจิตรกรรมไทยเพื่อบูรณาการและส่งเสริมภาพลักษณ์การแพทย์แผนไทย.
ศิลปกรรมสาร. 11 (1), 187-216.

Field-feel. (6 มิถุนายน 2563). สิมวัดไชยศรี บ้านสาวะถี ขอนแก่น. สืบค้นเมื่อ 12 กรกฎาคม 2568, จาก
<https://www.facebook.com/FieldfeelbyV/posts/1135685396817478/>

MGR Online. (2 มิถุนายน 2556). รอบรู้เรื่องเที่ยว “สิม” อีสาน “วัดไชยศรี” มีเรื่องเล่าผ่านอุบแต้มสุด
คลาสสิก. สืบค้นเมื่อ 12 กรกฎาคม 2568, จาก <https://mgronline.com/travel/detail/9560000065119>